

Komunikativna paradigma u „novoj” sociologiji (sa)znanja¹

Tomas Lukman

Sažetak

Jedan od autora *Društvene konstrukcije stvarnosti* svoju pažnju usmerava na novu paradigmu sociologije znanja. Lukman analizira pojam objektivnosti u kontekstu društvenih nauka. Naglašava da za Vebera sociološki pristup mora imati za cilj da istakne subjektivno značenje ponašanja aktera. Zatim pokazuje kako je jezik društveno konstruisan i, na kraju, razmatra vezu između značenja i jezika.

Ključne reči: sociologija (sa)znanja, konstitucija značenja, komunikativni konstruktivizam, jezik

Uvod

U ovome što sledi ne bih da predstavim novu teorijsku paradigmu. Zapravo, želeo bih da se čuje izvesna nota skepticizma umesto shvatanja koje pretenduje da predstavlja novu paradigmu. Pobornici novine obično istovremeno pate od istorijske kratkovidosti i potrebe za marginalnim razlikovanjem proizvoda koji je, zapravo, standardan – a kroz bombastične promene paradigmi, obično postaju žrtve pogrešne interpretacije Kuna (Kuhn).

Ipak, ne želim da negiram da se u izvesnim domenima društvene teorije desila promena koja je imala za cilj izraženije teorijsko razmatranje komunikacije kao suštinske društvene činjenice. Neki (na primer Burdije [Bourdieu]) su uspešno razvili teorijske niti koje su bile dostupne u njihovom sopstvenom tkanju, a drugi su podigli komunikaciju na metafizički nivo (svaki na svoj poseban način, kao Luman [Luhmann] i Habermas [Habermas]). Ja ne želim da objašnjavam taj razvoj u teoriji, niti da iznosim moja neslaganja sa njima.

Radije bih predstavio svoju sopstvenu poziciju – poziciju koja predstavlja empirijski nastavak Bergerove (Berger) teorije i mog pokušaja (koji sam preduzeo pre više od četvrt veka) da redefinišem neke ključne probleme opšte sociološke teorije

¹ Thomas Luckmann “Le paradigme communicatif dans la « nouvelle » sociologie de la connaissance”, *Sociétés – revue des sciences humaines et sociales* 55(1) (1997): 89–98.

u terminima, usuđujem se da kažem, „nove” sociologije (sa)znanja. Izvan mog rada u okviru sociologije religije, sve više sam se interesovao za društvenu teoriju jezika i, tokom poslednjih deset i više godina, za detaljnu analizu komunikativnih formi pomoću kojih se znanje i uopštenije „značenje”, kao i moralne orijentacije, stvaraju, prenose i reprodukuju.

Očigledno je da ovo nije mesto da se predstave detalji ovih istraživanja u koje su me, tokom godina, uključivale brojne kolege. Umesto toga, voleo bih da u današnjem kontekstu obrazložim teorijska i metodološka razmatranja koja su me dovela do tog područja istraživanja. Po mom mišljenju, takva ili slična teorijska razmatranja su glavni pokretači onoga što, u smislu koji obuhvata više od mog sopstvenog rada, zaista predstavlja novi „okvir” u socijalnoj teoriji: shvatanje komunikacije kao – ili možda kao – konstitutivnog elementa društvenog života i društvenog poretka.

Društvena konstitucija socioloških podataka

U društvenim naukama, ostaci antičke zabune, koja se odnosi na samu prirodu stvarnosti koja je predmet proučavanja tih nauka, nisu u potpunosti nestali. Umovi koji su pomalo anahrono obeleženi onim što se u XIX veku sistematično pojavljivalo kao neupitna i suštinska osnova prirodnih nauka, posebno su zaslužni za opstanak ove zabune. Oni ne uspevaju da uvide da društvene nauke, iako takođe streme ka velikom kosmološkom cilju sveobuhvatnog objašnjenja sveta i prihvataju istu logiku izgradnje i empirijske potvrde teorijâ, pored toga imaju svoj posebni predmet i drugačiju predmetnu osnovu.

Fundamentalni postulat društvenih nauka je da su društva skupovi (strukture, a možda i sistemi) „objektivnih činjenica” koje su podložne analitičkom organizovanju na nekoliko nivoa: ekologije, tehnologije, strukture društvenih institucija i društvenih klasa. Prateća hipoteza je da te strukture, kao što su srodstvo, ekonomija, politika, religija, itd., „determinišu” društvenu interakciju na stupnjevima koji mogu da budu specifikovani u odnosu na neke osnovne „funkcije” društvenog života. U tom kontekstu „objektivno” pre svega označava da „činjenice” mogu da budu utvrđene nezavisno od subjektivnih hirova, to jest da je *intersubjektivno* slaganje oko rezultata sistematskih posmatranja u principu moguće i da činjenice postaju naučni podaci. U prirodnim naukama, „objektivno” ima dodatno značenje. To dodatno značenje bazira se na ontološkoj premisi (prećutoj ili izričito ustanovljenoj) da je stvarnost na osnovu koje su uspostavljeni podaci „ovde” (mada to što je „ovde” nije *nužno* opaženo i oblikovano u formi podataka), nezavisno od bilo kakve ljudske aktivnosti (zanimljivo je da čak i u filozofiji prirodnih nauka ta premisa više nije jednoglasno prihvaćena).

U svakom slučaju, to značenje „objektivnosti” *ne može* da se primeni na podatke društvenih nauka. Društvene činjenice su isključivo „ovde” u formi ljudskog delanja i njegovog proizvoda. Više je nego očigledno da ova suštinska karakteristika društvene stvarnosti *ne* implicira da podaci društvenih nauka nisu „objektivni” u prvom značenju tog termina.

Ekologija ljudskih društava, njihove tehnološke prakse i, uopšte, društvene strukture, sastoje se od društvenih interakcija koje su institucionalno determinisane i intersubjektivno proverljive. One su „objektivne” *na isti način* kao što su to protoni, molekuli ili biološke vrste. Budući da ljudi čine srž društvenih stvarnosti, to bi onda ipak značilo da su one isto tako „subjektivne”, to jest, da imaju značenja za ljudske subjekte. Štaviše, a to je i važnije, „objektivni” podaci društvenih nauka imaju svoje poreklo u subjektivnim aktivnostima, to jest u ljudskim delanjima koja imaju subjektivna značenja: oni su, u stvari, društveno konstruisani. Međutim, to svakako ne znači da su „subjektivni” u smislu da postaju nedostupni za sistematično proučavanje, koje pohvalno nazivamo „naukom”.

Možda neće biti originalno izjaviti da redukcionizam u društvenim naukama počiva na jednom *a priori* i da je duboko antiempirijski – no ta tvrdnja zahteva da se često iznova naglasi. Društvena nauka koja se vezuje za iskustvena proučavanja društvene stvarnosti *mora* na sistematičan način uzeti u obzir intersubjektivnu konstrukciju stvarnosti koju proučava. Metodologija društvenih nauka obuhvata, dakle, dva nivoa. Prvi je rekonstruktivan, drugi je eksplikativan. Oba nivoa su nužna za naučno proučavanje društvene stvarnosti.

Maks Veber (Max Weber) bio je među prvima koji su tvrdili da je jedina pouzdana osnova za društvene nauke analiza delanja kao ponašanja sa povezanim subjektivnim značenjem. On je izričito formulisao metodološke posledice takve nematerijalističke i neidealističke društvene nauke. Prvi zahtev društvenih nauka je da uspostave proverljivu preciznu intersubjektivnu *deskripciju* ljudskog delanja kao ponašanja koje ima značenje za delatnike. Jasno je video da prva etapa u pogledu zadovoljavanja te potrebe mora da bude identifikacija i *rekonstrukcija* različitih načina kroz koje delanja dobijaju svoja *tipična* značenja za mnoštvo delatnika koji uzimaju učešće u ljudskoj istoriji. Maks Veber je uočio ne samo taj suštinski metodološki problem društvenih nauka, već je isto tako kroz neke bitne elemente doprineo njegovom rešavanju. Drugi su ga sledili. Rekonstrukcija društvene stvarnosti dolazi *pre* objašnjenja („pre” u logičkom smislu, naravno).

Rekonstrukcija je deskriptivna i nužno interpretativna praksa koja utvrđuje podatke koji svoje objašnjenje moraju da nađu u društvenim teorijama. Na kraju krajeva, podaci nisu ovde samo da bi bili posmatrani: oni moraju da budu prepoznati, pažljivo proučavani, precizno interpretirani. Sve te etape su podrazumevane u rekonstrukciji društveno konstruisanih stvarnosti. Interpretacija nastoji da utvrdi tipična značenja koja (te stvarnosti) imaju za ljudska bića koja žive u njima i kroz njih, za ljudska bića koja su originalni „konstruktori”, i koja nasleđuju „konstruktere” tih stvarnosti. Nepotrebno je reći da kontrolisana i rigorozna interpretacija ne sme da bude arbitrarna i idiosinkratična, ona mora da sledi pravila koja su hermeneutički racionalna i opšta. Odbijanje potrebe za interpretacijom (to jest prve rekonstruktivne etape u stvaranju podataka), samo je prihvatanje zdravorazumskih interpretacija koje su naivno uzete zdravo-za-gotovo, umesto da budu podvrgnute kritičkoj refleksiji. To je slučaj u različitim redukcionističkim metodologijama. Takve metodologije mogu da razmatraju probleme objašnjavanja (dedukcije, indukcije), ali one zanemaruju probleme rekonstrukcije. Zanemarujući primordijalnu neophodnost rigorozne

metode za stvaranje podataka, one razvijaju sofisticirane metodologije obrade tih podataka. Njihove kule su kule od karata. Stvaranje podataka počiva na interpretativnim procedurama: značenje specifičnih tipova društvene interakcije u kontekstu (istorijski određenog) iskustva delatnika utvrđuje i time stvara „validne”, to jest subjektivno adekvatne podatke u kontekstu njihovog „sveta života”.

Analiza društvenih stvarnosti *počinje* interpretacijom, ali se naravno njom ne *završava*. Ona *objašnjava* (konstruisane) društvene stvarnosti povezujući ih („uzročno”, „funkcionalno”) sa uzrocima i posledicama. Dok interpretacija sledi opšti okvir hermeneutičkih pravila (koji je primenjen na specifičnu istorijsku hermeneutiku posebnih kultura i društava), objašnjenje sledi pravila opšte logike eksplikacije (shvaćene kao nezavisne od prostora i vremena, svakako nezavisne od bilo kog konkretnog prostora i vremena).

Gotovo je nepotrebno insistirati na činjenici da, iako to nije uvek slučaj, većinu procesa kojima se rekonstruišu društvene stvarnosti čine – komunikativni procesi. Moralo bi se imati na umu da se rekonstrukcije, to jest izričite formulacije rezultata posmatranja i tumačenja, stvaraju u svakodnevnom životu, u okviru različitih vrsta neteorijskih poduhvata, u porodičnom životu, pravnim procedurama, itd. Rekonstrukcije „običnih ljudi” su sastavni deo društvenog života mnogo pre nego što se pojavi bilo kakva naučna misao. Naučne metodologije su, da se tako izrazimo, rigorozni indikatori *sekundarnih* rekonstrukcija.

Uključeni u praktične aktivnosti svakodnevnog života, mi moramo, kao obična ljudska bića, da dostignemo izvestan stupanj preciznosti u razumevanju tipičnih značenja delanja naših bližnjih. Efikasna individualna orijentacija u društvu, a time i relativna uređenost društvenog života, zavise od takvih razumevanja. Drugim rečima, društveni život zavisi od akumulacije i distribucije društvene zalihe znanja o svetu uopšte i društvenoj stvarnosti posebno. Takvo znanje je najpre osnovni izvor za sve članove društva, a zatim i za istraživača društvenih nauka čiji je zadatak da rekonstruiše značenja praktičnih činova društvenog života.

Šta se, u teorijskoj perspektivi, dešava se sociološkom rekonstrukcijom sličnih praktičnih razumevanja? Kako neko uspeva da dosegne interpretativnu preciznost u analizi društvenog delanja i kako se postiže intersubjektivno slaganje u interpretacijama? Kako konstitutivna *značenja* delanja mogu da se prepoznaju, opišu i rekonstruišu kao „podaci”? Šta su „jedinice” značenja iz perspektive očiglednosti na osnovu koje one mogu da budu identifikovane, fizički izolovane i izmerene u višestrukome prostoru-i-vremenu?

Ovo poslednje pitanje je već postavio Georg Simmel (Simmel) u svom briljantnom kratkom ogledu koji se odnosi na problem istorijskog vremena.² On se bavio

² Georg Simmel „Das Problem der historischen Zeit“, in: *Brücke und Tür*, Stuttgart, 1957 (originalno objavljeno 1916; engleski prevod: “The Problem of Historical Time”, in Georg Simmel *Essays on Interpretation in Social Science*, Totowa, NJ: Rowman & Littlefield, 1980: 127–144). Јорг Бергман (Bergmann) се, позивајући се изричито на Зимлов есеј, позабавио овим питањем и размотрио његове методолошке импликације у свом чланку: „Пролазност и методолошко фиксирање друштвене стварности: снимак као податак интерпретативне социологије”, *Годишњак за социологију* XVII (26) (2021): 121–146. DOI: 10.46630/gsoc.26.2021.07 (рад је оригинално објављен 1985. године).

pitanjem načina na koji jedan istorijski događaj (njegov primer je bila bitka kod Corndorfa 1758. godine) koji poseduje svoje sopstveno „značenje” kao pod-događaj (sedmogodišnjeg rata) može da se shvati kao koncentracija značenjskih pod-događaja (to jest, nezavisnih lokalnih napada i kontranapada) i time kako sami ti pod-događaji mogu da budu shvaćeni kao niz specifičnih delanja (lokalnih komandanata i pojedinačnih vojnika). Do koje „dubine” ljudskog ponašanja je moguće pronaći „značenje”? I – budući da moramo da nastavimo da se pitamo dalje – ako bismo uspeli da otkrijemo najmanje značenjske „jedinice” koje je moguće identifikovati, kako bismo mogli da vrednujemo njihov doprinos značaju nadređenih „kolektivnih” događaja?

Ta pitanja se tiču ontoloških temelja svih društvenih nauka, a odgovori na njih su od opšteg epistemološkog interesa za sve discipline koje se tiču društvene stvarnosti kao specifično ljudske stvarnosti, kao istorijske stvarnosti. Analogno osnovnim filozofskim pitanjima protofizike kao „osnove” prirodnih nauka, ta pitanja mogu da se razmatraju kao ključna pitanja onoga što možemo da nazovemo protosociologijom. Značajan deo rada Alfreda Šica (Schütz) sastojao se upravo u tom utemeljivanju fenomenološke protosociologije: u pokušaju da nađem odgovore na neka od prethodno postavljenih pitanja, krenuo sam Šicovim stopama.³

Što se tiče sadašnje situacije, želeo bih da ostavim po strani protosociološke „osnove” i da razmotrim ova pitanja iz jedne drugačije perspektive, perspektive iskustvenih društvenih nauka, preciznije iz ugla sociologije (sa)znanja. Iz te perspektive, pitanja koja se tiču odgovarajuće rekonstrukcije društvene interakcije u svakodnevnom životu mogu da se posmatraju kao reformulacije metodoloških problema veberovske istorijske sociologije.

Da rezimiramo, pitanja koja se tiču značenja delanja najpre sreću, formulišu i na njih, pre svih drugih, daju odgovore obični ljudi, koji se služe sopstvenim rečima i jezikom da bi zadovoljili svoje, a ne potrebe sociologa. Moguće i stvarne rekonstrukcije značenja svakodnevnih delanja su konstitutivni elementi tih delanja, a nisu samo nevažni *post hoc* dodaci. One su, dakle, nužna polazna tačka svih sekundarnih teorijskih rekonstrukcija značenja ljudskog delanja. Izvestan tip „teoretisanja” koji se tiče delanja je sastavni deo običnih prednaučnih ljudskih ostvarenja, dostignuća koja takođe čine važan deo istorijske društvene stvarnosti.

Komunikativna konstrukcija društvene stvarnosti

Uzevši u obzir ontološki prioritet „običnog” života i metodološku zavisnost konstrukcija drugog reda u odnosu na konstrukcije prvog reda, čini se da pitanje koje se tiče minimalnih „jedinica” značenja zahteva tautološki odgovor: delanje može da

³ Упореди: Thomas Luckmann “Philosophy, Science and Everyday Life”, in: M. Natanson (ed.) *Phenomenology and the Social Sciences*, Evanston, Ill., 1973 (прештампано у: Th. Luckmann *Life-World and Social Realities*, London, 1983). Такође видети: Томас Лукман „О значењу у свакодневном животу и у социологији”, у: Ивана Спасић (прир.) *Интерпретативна социологија*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1998: 109–121 (рад је оригинално објављен 1989. године).

bude analizirano do „tačke” nakon koje njegovi elementi prestaju da imaju smisao za delatnika, sve do *iskustava* delujuće individue, izvesnih za nju samu. Ipak, taj poslednji značenjski prag ne može da bude uspostavljen univerzalnim apstraktnim mernim instrumentom. Može se sastojati ili od minijaturnih elemenata, od jednostavnog i neposrednog pojedinačnog projekta delanja, ili biti obuhvaćen biografskim ili kolektivnim referencama činova „od velike važnosti”. Minimalna jedinica zavisi od usredsređenosti individualne pažnje, to jest od individualnog interesa (tipično pragmatičnog) za sopstveno – ili tuđe – delanje i njegove konstitutivne elemente.

Detaljna analiza konstitucije minimalnih značenjskih jedinica u iskustvu i delanju vratila bi nas na ključno pitanje fenomenološke protosociologije. Analiza načina na koji su tipizacije iskustva i delanja subjektivno konstituisane vodila bi u istom pravcu. Ipak, preispitivanje *društvene* konstrukcije tipizacija dovodi nas do socioloških pitanja, u smislu empirijskih metodoloških problema (sa)znanja.

Tipizacije, iskustvene šeme i modeli delanja nude „rešenja” problema od subjektivne važnosti. Oni su, baš iz tog razloga, sedimentirani u zalihama subjektivnog znanja individua. Budući da pojedinci žive u društvenom svetu, mnoge probleme delatnik shvata kao da su jednako relevantni i za druge. U stvari, u direktnom recipročnom, društvenom, delanju licem-u-lice, problemi se mogu razumeti kao *simultano* jednako relevantni za druge kao i za sebe. Rešenja koja odgovaraju problemima (uključujući tipove, iskustvene šeme i modele delanja) mogu isto tako da budu recipročno predstavljena u situacijama licem-u-lice. I povrh toga: takve situacije omogućavaju recipročnu tipizaciju izražavanja i indikacijâ subjektivnog iskustva, te njihovu intersubjektivnu povezanost.⁴ Indikacije tako postaju znaci.⁵

Znaci koji su izvorno konstruisani u jedinstvu i istovremenosti produkcije i recepcije – direktno predstavljanje opažljivih „prenosilaca”, „nosilaca” značenja (na primer, u slučaju lingvistike, znaci, značenja) – *reprezentuju* značenje za *ego* i *alter-ego*. Usled ove interaktivne transformacije subjektivnog značenja u značenje koje je društveno artikulirano, tipično subjektivna iskustva postaju anonimna. Tipizacija koja je intersubjektivno važna postaje primenljiva na svakoga i za svakoga. Na taj način, „značenje” je uvek udaljeno od konkretnosti i pojedinačnosti subjektivnog iskustva. Na tom nivou mi možemo da ga nazovemo objektivnim značenjem. Jednom kada značenje postigne taj kvaziobjektivni status, ono dostiže izvesnu intra- i interindividualnu stabilnost.

⁴ „Механизам” који то омогућава је саставни део онога што је Кули (Cooley) назвао „ефекат огледала” (looking glass effect) (упореди: *Human Nature and the Social Order*, New York, 1964, pp. 16ff; оригинално објављено 1902; Чарлс Х. Кули „Друштвено биће” [The Social Self] у Т. Парсонс и сар. [прир.] *Теорије о друштву: основи савремене социолошке теорије. Књига 2*, Београд: „Вук Караџић”, 1969, стр. 782–788). Мид (Mead) је анализирао процес „конверзације гестова” (conversation of gestures) (упореди: *Ум, особа и друштво: са стајалишта социјалног бихевиориста*, Загреб: Наклада Јесенски и Турк; Хрватско социолошко друштво, 2003; оригинално објављено 1934).

⁵ За детаљну анализу видети мој чланак: “The Constitution of Language in the World of Everyday Life”, in: Lester E. Embree (ed.) *Life-World and Consciousness: Essays for Aron Gurwitsch*, Evanston/Ill, pp. 469–488; као и: “Elements of a Social Theory of Communication”, in: *Life-World and Social Realities*, pp. 68–91.

Ta relativna stabilnost značenja u formi znakova je nužan uslov za pojavu kompleksnih značenjskih struktura, *sistema znakova*, jezika. Jezici su sedimenti mnogobrojnih prošlih komunikativnih delanja, to jest delanja koja nisu samo prešla prag između značajnih subjektivnih iskustava i intersubjektivnih indikacija tipičnih iskustava, već su takođe prešla i sledeći prag, prag koji postoji između tipičnih značenja koja su intersubjektivno konstituisana i znakova koji su društveno objektivirani. Budući da pronalaze svoje poreklo u osnovnim tipizacijama stvarnosti, te da su potom integrisane u različite modele delanja i na kraju učinjene intersubjektivno obaveznim u društvenoj interakciji, iskustvene šeme formiraju osnovni nivo intersubjektivno prihvatljivih rešenja za intersubjektivno relevantne probleme. Time što su uobličena u formu znakova, subjektivna značenja iskustva su transformisana u „objektivne” konfiguracije značenja.

Sa tačke gledišta svakodnevnog iskustva jezici funkcionišu kao istorijski resursi koji društveno postoje pre značenja. Empirijski, oni saodređuju konstituisanje subjektivnih značenja iskustva. „Izvorno” – u fenomenološkom smislu – značenja i njihove tipizacije pojavljuju se u subjektivnom iskustvu. Iskustveno, taj proces, kao i proces kojim su neka značenja društveno artikulisana i inkorporirana u jezike, jeste uvek, i, da tako kažem, direktno pod uticajem konkretnih prirodnih i društvenih životnih uslova. Ipak, označavanja se ne stvaraju u vakuumu, „novootkrivenom tlu” značenja. „Nova” rešenja problema koji se pojavljuju praktičnim aktivnostima društvenog života su intersubjektivno konstruisana na osnovu „sirovog” materijala subjektivnog iskustva. Međutim, subjektivno iskustvo je istorijsko iskustvo. To znači da su čak i „nova” rešenja problema društvenog života uvek *jednako* smeštena u „tradiciju” koja prethodi značenju, to jest, u već dati jezik.

Jezik kao sistem istorijskih znakova sastoji se od niza zvukovnih formi koje služe, kao prenosnici, reprezentaciji tipičnih značenja. Te tipizacije subjektivnih značenja učinjene su na taj način intersubjektivno obaveznima, u većoj ili manjoj meri, od strane samih „subjekata” socioloških istraživanja. One su oblikovane u istorijskim jezicima i uobličene u narativnu formu, ili u mnogim drugim žanrovima komunikativne rekonstrukcije *pre* sociološke rekonstrukcije, pre sociologije, ili, pak, pre same pojave filozofije u ljudskoj istoriji.

U jeziku, tipični elementi iskustva (predmeti, događaji), kao i iskustvene šeme i modeli delanja iz najrazličitijih domena stvarnosti, jesu na homogen način uobličeni i međusobno povezani u paradigmatičke i sintagmatske strukture. Individualna značenja, suštinski nestabilna i promenljiva, dobijaju preciznije konture i dostižu izvesnu stabilnost time što su „prepoznata” kao instance „objektivnih” jezičkih značenja: kvaziidealnog sistema odvojenog od individualnih iskustava. „Jedinice” mogućeg značenja iskustva i delanja individue su prekonstruisane u istorijskim jezicima.

Jezici su *istorijski* sistemi znakova koje su konstruisali ljudi, iako su u životu pojedinaca *a priori* dati. Iako imaju svoje poreklo u društvenoj interakciji i iako se kroz nju menjaju, jezici kao sistemi značenja saodređuju konture značenja u subjektivnom iskustvu i u velikoj meri određuju intersubjektivne rekonstrukcije iskustva i delanja. Iako ne postoje nepromenljiva i univerzalna značenja i iako nema merljivih značenjskih „jedinica”, značenje iskustva i delanja u svakodnevnom životu pojedi-

naca, grupa i istorijskih društava može biti shvaćeno sa prihvatljivom približnošću. To zahteva sistematične komparativne interpretacije značenjskih rekonstrukcija koje nastaju i koje su opisane u različitim narativnim formama i drugim oblicima komunikacije pojedinaca i (u metaforičkom smislu) grupa i samih društava. Da rezimiramo, društvena konstrukcija „značenja” se temelji na različitim istorijskim jezicima. Podaci društvenih nauka su, dakle, *u suštini* istorijski podaci. Odatle očito proizlaze složeni i sveprisutni problemi poređenja, sistematizacije i uopštavanja. Ti problemi ne mogu da se reše na isti način u društvenim i prirodnim naukama, to jest metodom merenja koja svodi te podatke na vremensko-prostorne kvantitete. Ipak, problem se ne može ignorisati. On mora da se rešava pomoću procesa prevođenja: sa specifičnosti istorijskog, sa opisa datih pomoću „običnog jezika” koji se odnose na rekonstrukcije „prvog reda” (karakteristične za okruženje u društvu koje se razmatra u određeno vreme), na uopštenost socioloških pojmova „drugog reda” koji su zasnovani na formalnoj protosociološkoj matrici ljudskog iskustva i delanja.

Štaviše, sociološke rekonstrukcije konstrukcija prvog reda, to jest zdravorumskih konstrukcija i rekonstrukcija koje determinišu društvenu interakciju, moraju da slede metode onoga što možemo da nazovemo „podrobnim” (fr. « serrée »; eng. “close”) čitanjem „tekstova” koje stalno stvaraju članovi društva. To je doprinos koji „nova” sociologija (sa)znanja – „nova” u smislu da naposletku obraća pažnju na detalje komunikativnih procesa – daje društvenoj teoriji. Ne mislim da je „nova” sociologija (sa)znanja nagoveštaj koji najavljuje promenu paradigme u Kunovom smislu, već da ona preuzima određene probleme koje „klasična” tradicija nije rešila, bilo da je to neadekvatan dirkemovski pojam „objektivacije” (fr. choséité – *prim. prev.*) ili maglovit pojam „razumevanja” kod Maksa Vebera i predlaže prihvatljivo rešenje.

sa francuskog jezika prevela: Aleksandra Srdanović
stručna redakcija: Miloš Jovanović i Dušan Milenković

Literatura

- Bergman, Jorg „Prolaznost i metodološko fiksiranje društvene stvarnosti: snimak kao podatak interpretativne sociologije”, *Godišnjak za sociologiju* XVII (26) (2021): 121–146. DOI: 10.46630/gsoc.26.2021.07 (rad je originalno objavljen 1985. godine).
- Kuli, Čarls H. „Društveno biće“ [The Social Self] u T. Parsons i sar. [prire.] *Teorije o društvu: osnovi savremene sociološke teorije*. Knjiga 2, Beograd: „Vuk Karadžić”, 1969, str. 782–788). (originalno objavljeno 1902).
- Luckmann, Thomas. “The Constitution of Language in the World of Everyday Life”, in: Lester E. Embree (ed.) *Life-World and Consciousness: Essays for Aron Gurwitsch*, Evanston/III, 1972, pp. 469–488.
- Luckmann, Thomas. “Philosophy, Science and Everyday Life”, in: M. Natanson (ed.) *Phenomenology and the Social Sciences*, Evanston, Ill., 1973 (preštampano u: Th. Luckmann *Life-World and Social Realities*, London, 1983; takođe videti: Tomas Lukman „O značenju u svakodnevnom životu i u sociologiji”, u: Ivana Spasić (prire.)

Interpretativna sociologija, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1998: 109–121).

Luckmann, Thomas. “Elements of a Social Theory of Communication”, in: *Life-World and Social Realities*, 1983, pp. 68–91.

Mid, Džordž Herbert. *Um, osoba i društvo: sa stajališta socijalnog bihevorista*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk; Hrvatsko sociološko društvo, 2003. (originalno objavljeno 1934).

Simmel, Georg „Das Problem der historischen Zeit“, in: *Brücke und Tür*, Stuttgart, 1957 (originalno objavljeno 1916; engleski prevod: “The Problem of Historical Time”, in Georg Simmel *Essays on Interpretation in Social Science*, Totowa, NJ: Rowman & Littlefield, 1980: 127–144).

Communicative paradigm in the “new” sociology of knowledge

Thomas Luckman

Abstract

One of the authors of *Social Construction of Reality* focuses his attention on the new paradigm of the sociology of knowledge. Luckmann analyzes the notion of objectivity in the context of social sciences. He emphasizes that for Weber the sociological approach must aim to highlight the subjective meaning of the behavior of the actors. Then he shows how language is socially constructed, and, in the end, considers the link between meaning and language.

Key Words: Sociology of knowledge, constitution of meaning, communicative constructivism, language